

Combinational Complex Predicates in Coastal Baluchi of Chabahar

Abdolkhalil Tabasideh¹

Nahid Yarahmadzahi^{2*}

Mehdi Safaie Qalati³

Abstract

This study investigates combinational compound verbs in Coastal Baluchi, spoken in southern Baluchistan, Iran, focusing on their structure and formation processes. To this end, the target data- compound verbs in Coastal Baluchi - were initially extracted from the first volume of the Baluchi-Persian Dictionary (Jahandideh, 2017) using the linguistic intuition of one of the authors, a native speaker of Coastal Baluchi. The extracted verbs were then alphabetically arranged. Subsequently, 30 native speakers of Coastal Baluchi were selected as research participants through purposive sampling. The collected data were verified through interviews by the researcher, during which the native speakers confirmed whether the extracted verbs belonged to the Coastal Baluchi dialect. The compound verbs identified as Coastal Baluchi were analyzed within the study's theoretical framework and classified based on the lexical category of the nonverbal element. The findings revealed that in Coastal Baluchi, the process of combining nonverbal elements such as nouns, adjectives, past participles, adverbs, and prepositional phrases with certain simple verbs leads to the formation of compound verbs. The most prevalent pattern of compound verb formation involves the combination of nouns with simple verbs.

Keywords: Complex Predicates, Coastal Baluchi, Combination.

Extended Abstract

1. Introduction

Baluchi is classified within the Northwestern branch of Iranian languages and is spoken across a wide geographical area in Iran, Pakistan, Oman, and the United

1. MA Student of Linguistics, Chabahar Maritime University, Chabahar, Iran.
(kh.tabasideh@gmail.com)

*2. Assistant Professor of Linguistics, Chabahar Maritime University, Chabahar, Iran.
(Corresponding Author: venayarahmadi@gmail.com)

3. Assistant Professor of Linguistics, Chabahar Maritime University, Chabahar, Iran.
(safaieqalati@gmail.com)

Arab Emirates. One of its most prominent varieties is Coastal Baluchi, widely spoken along the Makoran coast and particularly in Chabahar. As in other Iranian languages, complex predicates play a central role in expanding the verbal system and enabling the expression of abstract and nuanced meanings. Despite some preliminary studies on verbal elements of compound verbs in Baluchi, there has been no comprehensive investigation of non-verbal elements in compound verbs of the Coastal variety. To address this gap, the present study examines and describes combinational compound verbs in Coastal Baluchi, focusing on their structural components and processes of formation. The study seeks to answer two key questions: (1) What types of combinational compound verbs exist in Coastal Baluchi? (2) Which structural pattern is most productive in the formation of these verbs, particularly with regard to the grammatical category of the non-verbal element?

2. Theoretical Framework

The analysis is grounded in Dabirmoghadam's (1997) theoretical perspective on complex predicates in Persian. Dabirmoghadam defines a compound verb as a structure formed by the combination of a non-verbal element - such as a noun, adjective, past participle, adverb, or prepositional phrase - with a simple verb. This process constitutes a type of morphological compounding within the lexicon and is highly productive in Persian as well as in other Northwestern Iranian languages. Light verbs, such as *kardan* (to do), *zadan* (to hit), *dādan* (to give), and *gereftan* (to take), are especially common in the formation of compound verbs. Since Baluchi belongs to the same branch of Iranian languages, Dabirmoghadam's framework provides a suitable foundation for analyzing compound verb structures in Coastal Baluchi and for comparing them with those of Persian and related languages.

3. Methodology

This research employed a mixed-method and data-driven approach. The dataset was extracted from the first volume of the Baluchi-Persian Dictionary compiled by Jahandideh (2017). Using the linguistic intuition of one of the researchers, a native speaker of Coastal Baluchi, an initial list of compound verbs was compiled and arranged alphabetically. To ensure reliability, thirty native speakers of Coastal Baluchi were selected through purposive sampling. In interviews, they verified whether the extracted items truly belonged to the Coastal dialect. The verified data were then analyzed within Dabirmoghadam's theoretical framework and categorized based on the grammatical class of the non-verbal element. Both qualitative and quantitative analyses were carried out, and the results were further compared with findings from similar studies in other Iranian languages.

4. Results and Discussion

The findings indicate that out of 2,562 verbal combinations initially extracted, 711 were identified as belonging to Coastal Baluchi. These compound verbs fall into four major categories: (1) adjective + verb (192 items), (2) noun + verb (440 items), (3) prepositional phrase + verb (12 items), and (4) past participle + auxiliary verb (67 items). Quantitatively, the noun + verb pattern is the most productive, accounting for approximately 62% of all compound verbs in the dataset. Within this group, light verbs such as *kanag* (“to do”), *dajag* (“to give”), *džanag* (“to hit”), *gerag* (“to take”), and *bajag* (“to become”) occur most frequently. Examples include *passo dajag* (“to answer”), *t/ietk džanag* (“to scream”), and *bon gerag* (“to catch fire”), which demonstrate the wide semantic range generated by this pattern.

In the adjective + verb category, the light verbs *kanag* (to do) and *bajag* (to become) are predominant. Constructions such as *andiem bajag* (“to become hidden”) and *dilmānag kanag* (“to encourage, to instill hope”) show how adjectives are incorporated into verbal structures, often expressing psychological states or qualitative conditions.

The prepositional phrase + verb category, while relatively rare, illustrates the syntactic flexibility of the language. Examples include *pa sār kanag* (“to bring to consciousness”) and *pa kār bajag* (“to be required”), both of which highlight the ability of Baluchi to incorporate prepositional groups into verbal constructions, albeit less productively than in Persian.

The fourth category involves past participle + auxiliary verb combinations, where *bajag* (to become) functions as a passive auxiliary. Verbs such as *e/konag bajag* (“to be heard”) and *bat/t/ienag bajag* (“to be rescued”) exemplify this group and reflect the role of compound verbs in forming passive structures in Coastal Baluchi.

From a semantic perspective, many Coastal Baluchi compound verbs lack simple, non-compound counterparts. Their meanings emerge only through the combinational process, and in numerous cases the result is metaphorical or idiomatic. For instance, *puek bajag* (“to become foolish”) and *palmal bandag* (“to make excuses”) illustrate the opaque and figurative character of many compounds. Such features underscore the productivity and dynamic nature of the verbal system.

Comparative analysis revealed strong similarities between Coastal Baluchi and other Northwestern Iranian languages, including Hawrami Kurdish, Mazandarani, and Gilaki. In all these languages, the noun + verb pattern is dominant. However, a notable difference is the very limited role of adverbs in Baluchi compound verb formation, whereas in Persian and some neighboring dialects adverbs serve as common non-verbal elements. This distinction suggests that while Baluchi shares overarching typological tendencies with related languages, it also demonstrates an independent evolutionary trajectory.

5. Conclusions and Suggestions

This study demonstrates that combinational compound verbs in Coastal Baluchi are highly productive, with noun + verb combinations serving as the dominant pattern. These structures, largely based on light verbs, form an extensive network of semantic expressions. The results confirm significant parallels with Persian and other Northwestern Iranian languages, thereby contributing to our understanding of historical and typological continuities across the Iranian language family.

Nevertheless, the study was limited to data from the first volume of the Baluchi–Persian Dictionary and to speakers of the Coastal variety in Chabahar. Further research should expand the dataset to include other sources and dialects of Baluchi. Comparative studies across additional Iranian languages could also shed light on the diachronic development of compound verb structures. Finally, considering the influence of Persian as the national standard language and the declining use of Baluchi in educational and media contexts, systematic documentation and analysis of Baluchi compound verbs and other grammatical structures is of critical importance for preserving this linguistic heritage.

Select Bibliography

- Abdi, M. A. *Fe‘l-e morakkab dar zabān-e Kurdi-ye Howrāmi dar chārchub-e nazariye-ye hākemiyat va marja‘ gozini* [Compound verbs in Hawrami Kurdish within the framework of Government and Binding theory], (Master’s thesis, Payam-e Noor University); 2010. [In Persian].
- Dabirmoghadam, M. *Fe‘l-e morakkab dar zabān-e fārsi* [Compound verbs in Persian]. *Zabān-shenāsi*, 1997; 12(1–2): 2–46 [In Persian].
- Hosseini, S. H. *Sākht-e fe‘l-e morakkab dar māzandarāni az manzar-e shenākhti* [The structure of compound verbs in Mazandarani from a cognitive perspective], (Master’s thesis, Semnan University); 2017. [In Persian].
- Heydari-Nejad, A., Akbari, H., & Naseri, R. “Barrasi-ye tatbiqi-ye sāxtār-e fe‘l-e morakkab dar zabān-hā-ye Gilaki, Tāleshi va Tāti” [A comparative study of compound verb structures in Gilaki, Talyshi, and Tati]. *Motāle‘āt-e zabān-hā-ye Irāni*, 2021; 3(2): 1–28. [In Persian].
- Jahan-dideh, A. *Farhang-e Baluchi–Fārsi* [Baluchi–Persian Dictionary]. Tehran: Mo‘in, 2017. [In Persian].
- Rabāni Irandegān, M. S. *Barrasi-ye hamkard dar fe‘l-hā-ye morakkab dar zabān-e Baluchi bar asās-e farhang-e Baluchi–Fārsi* [An analysis of light verbs in compound verbs of Baluchi based on the Baluchi–Persian Dictionary] (Master’s thesis, University of Velayat, Iranshahr); 2020. [In Persian].
- Rezai, M. *Compound verbs in Talyshi: A descriptive study* (Master’s thesis). University of Manchester; 2011.

- Sharif, B. A historical-analytical study of compound verbs in Iranian languages. *Journal of Modern Iranian Languages*; 2023; 4(1): 51–75. DOI: 10.22054/lj.2023.73568.1578
- Shokri, G. *Barrasi-ye sāxtār-e fe‘l-hā-ye morakkab dar zabān-e Gilaki (guyesh-e Lāhijān) [A study of compound verbs in Gilaki (Lahijan dialect)]* (Master’s thesis, Tarbiat Modares University); 2001. [In Persian].
- Zarei, S. *Barrasi-ye fe‘l-hā-ye morakkab va pishvandi dar zabān-e Kurdi (lahje-ye Kelahri) bā takiye bar āsār-e adabi-ye mo‘āser [A study of compound and prefixed verbs in Kurdish (Kelhuri dialect) based on contemporary literature]* (Master’s thesis, Ilam University); 2018. [In Persian].

How to cite:

Tabasideh A., Yarahmadzahi N, and Safaie Qalati M. Combinational Complex Predicates in Coastal Baluchi of Chabahar. *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*. 2025; 2(18): 135-154 DOI:10.22124/plid.2025.29187.1700

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

افعال مرکب ترکیبی در بلوچی ساحلی چابهار^(۱)

مهدی صفایی قلاتی^۲

ناهید یاراحمدزهی^۲

عبدالخلیل تباسیده^۱

چکیده

مسئله پژوهش حاضر بررسی و توصیف فعل مرکب ترکیبی در بلوچی ساحلی رایج در جنوب بلوچستان ایران، براساس اجزای ساختاری تشکیل دهنده و شیوه تشکیل آنهاست. برای این منظور داده‌های هدف (افعال مرکب زبان بلوچی ساحلی) به کمک شم زبانی یکی از نگارندگان که خود گویشور بلوچی ساحلی است، از جلد اول فرهنگ لغت بلوچی - فارسی (جهان‌دیده، ۱۳۹۶) استخراج و براساس حروف الفبا مرتب شد. سپس پژوهشگر داده‌های گردآوری شده با مصاحبه را در اختیار مشارکان پژوهش، از گویشوران بومی بلوچی ساحلی، قرار داد تا تعلق داده‌ها به گویش بلوچی ساحلی تأیید شود. سپس فعل‌های مرکب متعلق به بلوچی ساحلی باتوجه به چارچوب نظری پژوهش تجزیه و تحلیل و براساس مقوله واژگانی عنصر غیرفعلی طبقه‌بندی شد. نتایج به‌دست آمده نشان داد که در بلوچی ساحلی عناصر غیرفعلی با مقوله واژگانی اسم، صفت، اسم‌مفعول، قید و گروه حرف‌اضافه‌ای، با برخی از فعل‌های ساده ترکیب می‌شوند. در این بین، ترکیب اسم با فعل ساده الگوی غالب تشکیل فعل مرکب ترکیبی در بلوچی ساحلی است.

واژگان کلیدی: فعل مرکب، بلوچی ساحلی، ترکیب.

kh.tabasideh@gmail.com

۱- کارشناس ارشد گروه زبان انگلیسی، دانشکده مدیریت و علوم انسانی، دانشگاه دریانوردی چابهار، چابهار، ایران.

venayarahmadi@gmail.com

۲- استادیار گروه زبان انگلیسی، دانشکده مدیریت و علوم انسانی، دانشگاه دریانوردی چابهار، چابهار، ایران. (نویسنده مسؤول)

safaieqalati@gmail.com

۳- استادیار گروه زبان انگلیسی، دانشکده مدیریت و علوم انسانی، دانشگاه دریانوردی چابهار، چابهار، ایران.

۱- مقدمه

بلوچی از زبان‌های ایرانی شاخه شمال غربی است و به این معنا در ویژگی‌های خاص زبانی، با زبان‌های کردی، زازاکی و پارتی ایرانی میانه وجوه مشترک دارد (Korn, 2003: 49). جهانی و کرن (2009) گویش‌های بلوچی را بر مبنای مشخصات ساخت‌واژی، واج‌شناختی، نحو و واژگان از شمال به جنوب به این شرح تقسیم‌بندی کرده‌اند: ۱- گویش‌های بلوچی غربی؛ الف- منطقه ماری در ترکمنستان؛ ب- شرق ایران: مناطقی در خراسان و گلستان، سیستان، قسمت‌های شمالی بلوچستان (اطراف زاهدان و خاش)؛ ج- جنوب افغانستان؛ د- جنوب غربی پاکستان. ۲- گویش‌های بلوچی جنوبی؛ الف- بخش‌های جنوبی بلوچستان ایران تا ایرانشهر، گویش‌های لاشاری، بمپوری و سربازی؛ ب- جنوب غربی پاکستان تا دره کچ؛ ج- دره کچ؛ د- نواحی ساحلی و خلیجی ه) شهر کراچی. ۳- گویش‌های بلوچی شرقی.

در این پژوهش بلوچی ساحلی بررسی شده‌است که خود گونه‌های مختلفی دارد و گویشوران آن در منطقه جغرافیایی بزرگی در داخل و خارج از ایران پراکنده‌اند. این گونه زبانی میان مردم بلوچ در امتداد سواحل مکران و نواحی مجاور آن در استان سیستان و بلوچستان، ایالت بلوچستان در جنوب غربی پاکستان و همچنین در بخش‌هایی از کشورهای عمان و امارات متحده عربی رایج است.

در همه گونه‌های زبان بلوچی از جمله ساحلی، فعل مرکب وجود دارد و با وجود مطالعه صورت‌گرفته درباره جزء فعلی افعال مرکب در زبان بلوچی (ربانی ایرندگان، ۱۳۹۹) درباره انواع جزء غیرفعلی افعال مرکب در این زبان به‌خصوص در گونه ساحلی پژوهشی انجام نشده‌است. براین اساس، بررسی و توصیف انواع فعل مرکب ترکیبی^۱ در بلوچی ساحلی رایج در جنوب بلوچستان ایران، بر مبنای اجزای ساختاری تشکیل‌دهنده و شیوه تشکیل آنها به‌عنوان مسئله پژوهش حاضر انتخاب شده‌است.

از آنجاکه در زمینه فعل مرکب در زبان بلوچی پژوهش جامعی وجود ندارد و باتوجه به اینکه این زبان متعلق به خانواده زبان‌های ایرانی است، مبنای نظری پژوهش را بر آثاری بنا می‌نهمیم که در زمینه فعل مرکب در زبان فارسی انجام شده‌است. پژوهش حاضر در پی دست‌یافتن به پاسخی علمی به دو پرسش زیر است:

- ۱) انواع فعل مرکب ترکیبی براساس دیدگاه دبیرمقدم (۱۳۷۶) در بلوچی ساحلی کدام است؟
- ۲) الگوی غالب تشکیل افعال مرکب ترکیبی در بلوچی ساحلی براساس مقوله دستوری جزء غیرفعلی چیست؟

1. Combinational compound verb

۲- مبنای نظری

فعل مرکب (ترکیبی و انضمامی) در زبان فارسی از موضوعاتی است که پژوهشگران درباره آن اتفاق نظر ندارند و آن را براساس رویکردهای نظری متفاوتی بررسی کرده‌اند.

خانلری (۱۳۶۳) فعل مرکب را به افعالی اطلاق می‌کند که از دو کلمه مستقل ترکیب یافته‌اند. در این فعل‌ها، کلمه اول اسم یا صفت است و تغییر نمی‌پذیرد، یعنی صرف نمی‌شود، و کلمه دوم فعلی است که صرف می‌شود و آن را هم‌کرد می‌خوانند. وی در ادامه برای تشخیص فعل مرکب از ساده راهی پیشنهاد می‌کند: از مجموع پیش‌فعل و جزء فعلی باید معنی واحدی دریافت شود. اگر دو کلمه از انواع ذکر شده دو معنی متفاوت را برسانند، یعنی هر یک از اجزا معنی جداگانه و اصلی خود را همچنان حفظ کرده باشد، نمی‌توان آنها را فعل مرکب نامید.

مشکوه‌الدینی (۱۳۶۶: ۱۳۸) درباره فعل مرکب می‌نویسد: «فعل مرکب از دو سازه نحوی تشکیل می‌شود؛ پایه و عنصر فعلی». ایشان فعل‌هایی مانند *صلح کرده‌اند*، *فریب‌خورده است*، *کار می‌کرد*، را به‌عنوان نمونه‌هایی از فعل مرکب می‌شمرد و متذکر می‌شود که از نظر روستاختی، ترکیب نحوی گروه اسمی + فعل متعدی هم با فعل مرکب شباهت دارد؛ همچون *پیراهن می‌دوزد*، *کتاب خواندم*، *کاغذ خریده است* و *خانه بزرگی ساخته‌اند*. وی برای تشخیص آنها پیشنهاد می‌کند که اگر گروه اسمی از ترکیب نحوی حذف شود، فعل باقیمانده معنی اصلی در ترکیب نحوی را در بر خواهد داشت. به عبارت دیگر فعل *می‌دوزد*، *خواندم*، *می‌خرید*، و *ساخته‌اند*، به‌تنهایی نیز به معنی واژگانی خود اشاره می‌کنند؛ درحالی‌که برعکس، اگر پایه از فعل مرکب حذف شود، عنصر فعلی باقیمانده معنی خاصی را که در فعل مرکب داراست دیگر در بر نخواهد داشت.

براساس دیدگاه دبیرمقدم (۱۳۷۶: ۳) فعل مرکب به فعلی اطلاق می‌شود که ساختمان واژی آن بسیط نیست؛ بلکه از ترکیب یک سازه غیرفعلی همچون اسم، صفت، اسم‌مفعول، گروه حرف‌اضافه‌ای یا قید با یک سازه فعلی تشکیل شده‌است. وی ساخت فعل مرکب را فرایندی ساخت‌واژی به شمار می‌آورد که در حوزه واژگان قرار دارد. از نظر دبیرمقدم (۱۳۷۶) در فرایند ترکیب میان سازه‌های زیر پیوند برقرار می‌شود: صفت و فعل کمکی؛ اسم و فعل؛ گروه حرف‌اضافه‌ای و فعل؛ قید یا قید پیشوندی و فعل؛ اسم‌مفعول و فعل کمکی مجهول‌ساز. براین‌اساس، از نظر دبیرمقدم (۱۳۷۶) فرایند عمده ترکیب به صورت‌های مختلف در شکل‌گیری فعل مرکب دخالت دارد. در ادامه انواع این ترکیب‌ها معرفی می‌شوند:

الف - صفت و فعل کمکی

به گفته دبیرمقدم (۱۳۷۶) شمار فعل‌های مرکب حاصل از ترکیب صفت و فعل کمکی بسیار زیاد است و درواقع می‌توان آن را یک مجموعه باز در نظر گرفت.

فعل کمکی ایستایی بودن، مانند غمگین بودن، فعل کمکی ناگذرا / آغازی شدن، مانند غمگین شدن و فعل کمکی سببی کردن، مانند غمگین کردن افعالی هستند که در این فرایند شرکت می‌کنند.

ب - اسم و فعل

فعل‌های عمده‌ای که در این نوع از فرایندهای تشکیل فعل مرکب حضور دارند عبارت هستند از: کردن، زدن، دادن، گرفتن، کشیدن، داشتن و خوردن که در مثال‌هایی مانند پست کردن، آتش زدن، پاس دادن، درد گرفتن، طول کشیدن، ادامه داشتن و سرما خوردن به کار گرفته می‌شوند. صورت ساده و بدون ترکیب این افعال، متعدی است؛ اما فعل مرکب حاصل از آنها ممکن است لازم یا متعدی باشد.

پ - گروه حرف اضافه‌ای و فعل

فعل‌های مرکب حاصل از این فرایند براساس لازم یا متعدی بودن افعال ساده‌ای که در فرایند شکل‌گیری آنها حضور دارند، می‌توانند لازم یا متعدی باشند. از بین رفتن، در میان نهادن و از سر گرفتن مواردی از این نوع افعال هستند.

ت - قید یا قید پیشوندی و فعل

در این فرایند نیز مانند گروه بالا، لازم یا متعدی بودن فعل مرکب به دست آمده، وابسته به لازم یا متعدی بودن فعل ساده دخیل در ترکیب است. در این مورد می‌توان پس دادن، دریافتن، بازداشتن و فرو ریختن را مثال زد.

ج - اسم مفعول و فعل کمکی مجهول ساز

در نتیجه فرایند ترکیب اسم مفعول و فعل کمکی مجهول ساز فعل مجهول به دست می‌آید. همه فعل‌های متعدی که به صورت مجهول استفاده می‌شوند، به این گروه تعلق دارند؛ مانند نوشته شدن، آورده شدن و برده شدن.

پژوهش حاضر به بررسی و دسته‌بندی افعال مرکب ترکیبی با توجه به عنصر غیر فعلی براساس دیدگاه نظری دبیرمقدم (۱۳۷۶) در بلوچی ساحلی می‌پردازد.

۳- پیشینه پژوهش

باتوجه به فقدان مطالعات پیشین در حوزه فعل مرکب در زبان بلوچی ساحلی و از آنجا که این زبان در دسته زبان‌های ایرانی شاخه شمال غربی قرار می‌گیرد، در این بخش ابتدا به پیشینه مطالعات فعل مرکب در سایر زبان‌های ایرانی این شاخه می‌پردازیم تا زمینه مقایسه نتایج این پژوهش با این آثار مهیا گردد. در ادامه، به مطالعات بلوچی، به خصوص در زمینه فعل و گروه فعلی اشاره می‌کنیم.

زبان‌های کردی، تالشی، بلوچی، گیلکی، زازکی، اورامی، تاتی و زبان‌های فلات مرکزی ایران، در گروه زبان‌های ایرانی شاخه شمالی غربی قرار دارند (دبیرمقدم، ۱۳۹۲: ۹۶). فعل مرکب در تعدادی از این زبان‌ها پژوهش شده است که به برخی از این پژوهش‌های در دسترس اشاره می‌شود.

شکری (۱۳۸۰) در پژوهشی توصیفی در گویش گیلکی، به ساخت افعال مرکب پرداخته است. وی نشان می‌دهد که افعال مرکب در گیلکی اغلب از ترکیب اسم، صفت یا قید با یک فعل سبک ساخته می‌شوند و در برخی موارد، واژه میانی /â/ نیز در ساختار واجی میان دو جزء ظاهر می‌شود.

عبدی (۱۳۸۹) که پدیده فعل مرکب در زبان کردی هورامی را براساس نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی بررسی کرده است، نتیجه می‌گیرد که فعل مرکب در کردی هورامی به لحاظ ساخت‌وازی ترکیبی است و از طریق ترکیب یک عنصر غیرفعلی همچون اسم، صفت، گروه حرف اضافه‌ای، اسم مصدر، قید و تکواژهای غیرمستقل با یک عنصر فعلی پدید می‌آید. در این میان ترکیب اسم با فعل بیشترین تعداد را دارد.

حسینی (۱۳۹۶) به توصیف افعال مرکب مازندرانی پرداخته و پس از گردآوری و تحلیل داده‌ها به این نتیجه رسیده است که در ترکیب اگر جزء غیرفعلی صفت یا اسم مفعول باشد، در آن صورت فعل نقش کمکی خواهد داشت و معنی این ترکیب نیز شفاف است. در افعال مرکب ترکیبی در زبان مازندرانی نیز همچون فارسی، زمانی که جزء غیرفعلی اسم است، عنصر فعلی صورت‌وازی شده فعل ساده است و ممکن است معنی این افعال مرکب شفاف نباشد. در گروه حرف اضافه‌ای و گروه قیدی، لازم و متعدی بودن فعل مرکب بستگی به لازم و متعدی بودن فعل ساده‌ای دارد که در تشکیل فعل مرکب حضور دارد و قابلیت پیش‌بینی نیز وجود دارد.

زارعی (۱۳۹۷) افعال مرکب و پیشوندی را در زبان کردی کلهری باتکیه بر آثار ادبی معاصر بررسی کرده است. وی پس از بررسی داده‌ها به این نتیجه می‌رسد که در زبان کردی کلهری

به دلیل محدودیت افعال ساده در بیان معانی مختلف، افعال مرکب و پیشوندی، این خلأ را در زبان پر می‌کند. به این منظور افعال ساده با عناصر موجود در زبان کردی از جمله اسم، صفت، قید و پیشوند ترکیب می‌شود و فعل مرکب می‌سازد. در کردی کلهری افعال مرکب به دو صورت هسته‌پایانی و هسته‌آغازین وجود دارند و معنای این ترکیبات فعلی، گاهی درون‌مرکز و انباشتی هستند؛ یعنی از جمع معانی عناصر موجود در ترکیب می‌توان معنی ترکیب را تشخیص داد و گاهی نیز معنای ترکیبات، خارج از خود ترکیب و به صورت برون‌مرکز و اصطلاحی قابل تشخیص هستند.

حیدری‌نژاد و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای تطبیقی به بررسی افعال مرکب در سه زبان گیلکی، تالشی و تاتی پرداخته‌اند. آن‌ها نشان می‌دهند که ساخت افعال مرکب در این سه زبان مشابه الگوهای مشاهده‌شده در فارسی نو است، هرچند در برخی موارد تفاوت‌هایی در ترتیب سازه‌ها، نقش معنایی اجزا و نوع فعل سبک مشاهده می‌شود.

رضایی (۲۰۱۱) به بررسی افعال مرکب در زبان تالشی پرداخته و نشان داده‌است که افعال مرکب در تالشی نیز با ترکیب عناصر اسمی یا وصفی با فعل سبک ساخته می‌شود و شباهت ساختاری چشم‌گیری با افعال مرکب در فارسی معیار و گویش‌های هم‌جوار دارد.

شریف (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با رویکرد زبان‌شناسی تاریخی، تحول افعال مرکب را در فارسی بررسی و اشاره کرده که ساخت فعل مرکب ترکیبی در برخی گویش‌های شمال‌غربی ایران از جمله گیلکی و تالشی، با فارسی میانه حتی ساخت‌های سنسکریت و اوستایی نقاط تماس ساختاری دارد. او استدلال می‌کند که استمرار برخی الگوهای دیرین در گویش‌های معاصر، گواهی بر تداوم تاریخی این ساختار در زبان‌های ایرانی است.

در زمینه انواع فعل مرکب در بلوچی ساحلی به جز پایان‌نامه ربانی ایرندگان (۱۳۹۹) پژوهش دیگری در دسترس نیست. ربانی ایرندگان (۱۳۹۹) ۱۶۲ فعل از فرهنگ بلوچی - فارسی جهان‌دیده (۱۳۹۶) استخراج نمود و با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی همکردهای مرتبط با این افعال از نظر ساخت‌واژی و بعضی مقولات دیگر مانند نوع مصدری که شکل می‌دهند، دو یا چندجزئی بودن و وجود عناصر ایرانی یا غیرایرانی در اجزای همکردها، پرداخته‌است. نتایج بیانگر این است که بیشترین تعداد همکردها مربوط به عنصر فعلی (کردن) است که بیشترین کاربرد آن در ساختن مصدرهای متعدی با عناصر غیرفعلی (اسم، صفت، قید، حروف اضافه) با اصالتی ایرانی است. مقوله واژگانی جزء غیرفعلی این افعال در این پژوهش بررسی نشده‌است.

با توجه به افزایش میزان تحصیلات شهروندان، تدریس نشدن زبان‌های بومی، تأثیر رسانه‌ها و نفوذ فناوری نوین اطلاعات، بسیاری از زبان‌ها و گویش‌های محلی در ایران از جمله بلوچی ساحلی، خواسته یا ناخواسته تحت تأثیر زبان معیار فارسی قرار گرفته‌اند. امروزه، بیش از گذشته شاهدیم که بسیاری از واژه‌ها و الگوهای دستوری واژگانی و حتی آوایی زبان رسمی کشور، جایگزین واژه‌های اصیل و سایر الگوهای دستوری بلوچی شده‌اند. باتوجه به اینکه برای زبان بلوچی هیچ گونه برنامه آموزشی رسمی وجود ندارد، ادامه این روند ممکن است به دگرگونی^۱ و در موارد شدیدتر به نابودی^۲ این زبان منجر شود. از این رو، ضرورت گردآوری و ثبت و ضبط واژه‌ها و ساختار دستوری آن، اهمیت دوچندان می‌یابد. علاوه بر آن، نظر به اینکه زبان بلوچی، با وجود تأثیراتی که از زبان فارسی پذیرفته، از آن دسته از زبان‌های ایرانی است که طی دوره‌های مختلف، بنا بر شرایط جغرافیایی و فرهنگی حاکم بر اقلیم بلوچستان، کمتر دستخوش تغییر شده و ویژگی‌های بیشتری از زبان‌های ایرانی باستان و میانه را در خود حفظ کرده‌است. (ارانسکی^۳، ۱۳۷۸: ۱۳۶-۱۳۲). بنابراین با بررسی آن، می‌توان مسیر را برای مطالعات در حوزه زبان‌ها و گویش‌های ایرانی باستان، میانه و نو هموار ساخت.

۴- روش

پژوهش حاضر از نوع ترکیبی^۴ است که در آن از رویکرد نظریه‌پردازی داده‌بنیاد^۵ برای تحلیل ساخت‌های فعل مرکب در گویش بلوچی ساحلی بهره گرفته شده‌است. در این مطالعه، به روش سرشماری، تمامی نمونه‌های دارای توصیف ساختی هدف، یعنی کلیه فعل‌های مرکب متعلق به بلوچی ساحلی، از فرهنگ لغت بلوچی - فارسی جهان‌دیده (۱۳۹۶) استخراج گردید. باین حال، به دلیل حجم بالای نمونه‌ها، تنها افعال مرکب بلوچی ساحلی استخراجی از جلد اول فرهنگ لغت، مبنای تحلیل قرار گرفت.

در این پژوهش برای اطمینان بیشتر از تعلق داده‌های زبانی از گویشوران بومی به عنوان مشارک استفاده شده‌است. ابتدا داده‌ها به کمک شم زبانی یکی از نگارندگان که خود گویشور بلوچی ساحلی است، از فرهنگ لغت بلوچی - فارسی استخراج و براساس حروف الفبا مرتب شد. در ادامه، سی نفر از گویشوران با روش نمونه‌گیری هدفمند در دسترس بعد از تکمیل

1. Language shift
2. Language loss
3. Oranskii
4. Mixed-Methods
5. Grounded Theory

پرسش‌نامه جمعیت‌شناختی و کسب اطمینان از ساحلی بودن گونه زبانی آنها انتخاب شدند. برای صحت‌سنجی و کسب اطمینان بیشتر، داده‌ها با مصاحبه در اختیار مشارکان قرار گرفت تا تعلق داده‌ها به گویش بلوچی ساحلی تأیید شود. سپس فعل‌های مرکب بلوچی ساحلی با توجه به چارچوب نظری پژوهش تجزیه و تحلیل و براساس مقوله واژگانی عنصر غیرفعلی طبقه‌بندی شد. در پایان داده‌ها به بحث گذاشته شد و نتایج حاصل و پاسخ پرسش‌های پژوهش بیان گردید و با نتایج پژوهش‌های مشابه پیشین مقایسه شد.

۵- یافته‌ها

در این بخش، داده‌ها برای مشخص‌شدن انواع فعل مرکب ترکیبی و بسامد آنها براساس جزء غیرفعلی در بلوچی ساحلی بررسی و تحلیل کیفی و آماری می‌شود.

۵-۱- ترکیب

براساس دیدگاه دبیرمقدم (۱۳۷۶: ۳) فعل مرکب به فعلی اطلاق می‌شود که ساختمان واژی آن بسیط نیست؛ بلکه از ترکیب یک سازه غیرفعلی همچون اسم، صفت، اسم‌مفعول، گروه حرف‌اضافه‌ای یا قید با یک سازه فعلی تشکیل شده‌است.

از دیدگاه دبیرمقدم (۱۳۷۶: ۱۹) افعال مرکب ترکیبی فارسی از به هم پیوستن عناصر غیرفعلی مانند اسم، اسم‌مفعول، صفت، قید و گروه حرف‌اضافه‌ای به همراه انواعی از افعال ساده ساخته می‌شود. در ادامه انواع فعل‌های مرکب ترکیبی براساس جزء غیرفعلی در بلوچی ساحلی معرفی و برای هر کدام مثال ذکر می‌شود.

۵-۱-۱- ترکیب صفت و فعل کمکی

از جلد اول منبع، از ۲۵۶۲ ترکیب فعلی، ۷۱۱ فعل مرکب ترکیبی بلوچی ساحلی به دست آمد^(۳) که ۱۹۲ فعل آن با ترکیب صفت و فعل شکل گرفته‌اند. صفت‌ها در بلوچی ساحلی فقط با فعل‌های کمکی kanag (کردن) و bajag (شدن) همراه شده و فعل مرکب ترکیبی ساخته‌اند. در ادامه این افعال را با مثال^(۳) تحلیل می‌کنیم.

از منبع ۹۵ فعل مرکب بلوچی ساحلی به دست آمد که از ترکیب صفت + عنصر فعلی bajag (شدن) تشکیل یافته‌اند و همگی لازم هستند. در ادامه تعدادی از آنها ذکر و سپس دو مورد از آنها به‌عنوان مثال در جملات بلوچی تحلیل می‌شود.

bazzag bajag (بیچاره شدن)

andiem bajag (پنهان‌شدن)

talan bajag (پخش شدن)

paʃal bajag (خجل شدن)

puek bajag (پوک شدن = دچار حماقت شدن)^(۴)

pura bajag (پُر شدن = تکمیل شدن)

pazzuer bajag (نیرومند شدن = چاق شدن)

(۱)

mah dzambar _ani poʃt _a andiem bit

ماه پشت ابرها پنهان شد.
ماه پشت ابرها پنهان شد. - پشت جمع - ابر ماه

در مثال (۱) andiem یک صفت در زبان بلوچی به معنای پنهان است که با فعل ساده bit از مصدر bajag همراه شده و فعل مرکب تشکیل داده‌است.

(۲)

ahi waʃʃien bu talan bit

بو خوش آن پخش شد.
بو خوش آن پخش شد. - بو خوش آن پخش شد.

در مثال (۲) talan به معنای پخش، یک صفت در زبان بلوچی است که از طریق ترکیب با فعل ساده bit (شد) از مصدر bajag (شدن) فعل مرکب ایجاد کرده‌است.

از منبع، ۹۷ فعل مرکب بلوچی ساحلی به دست آمد که از ترکیب صفت + عنصر فعلی کنگ kanag (کردن) تشکیل یافته‌اند که همه این افعال متعدی هستند. در ادامه کاربرد دو نمونه از این افعال را در قالب جمله نشان می‌دهیم.

(۳)

guen wat _i gapp _an mard _i dilmanag kot

کرد امیدوار پبف^(۵) - مرد جمع - حرف ملکی - خود با
با حرف‌هایش مرد را امیدوار کرد.

در مثال (۳) dilmanag یک صفت است و به‌عنوان عنصری غیرفعلی با فعل ساده kot (کرد) ترکیب شده و فعلی مرکب ایجاد کرده‌است.

(۴)

baz na_ giegi an delap kotag

کرده‌است دل‌ذوب^(۶) جمع روبه‌راه - نفی زیاد
مشکلات زیاد او را ترسانده‌است.

در مثال (۴) صفت *delap* (ترسیده) با فعل ساده *kot* (کرد) همراه شده و فعلی مرکب تشکیل داده‌است.

۱-۲- ترکیب اسم و فعل

در بلوچی ساحلی اجزای غیرفعلی که به مقوله واژگانی اسم تعلق دارند به همراه برخی از فعل‌های ساده، فعل‌های مرکب را تشکیل می‌دهند. از بین ترکیب‌های به‌دست‌آمده از بلوچی ساحلی ۴۴۰ عدد با ترکیب اسم + فعل تشکیل شده‌است. در فرایند این ترکیب‌ها فعل‌های ساده‌ای مانند: *kanag* (کردن) در ۱۶۰ مورد، *dʒanag* (زدن) در ۶۹ مورد، *bajag* (شدن) در ۶۱ مورد، *dajag* (دادن) در ۶۳ مورد، *bandag* (بستن) در ۲۵ مورد، *gerag* (گرفتن) در ۱۶ مورد، *kaʃʃag* (کشیدن) در ۱۲ مورد، *warag* (خوردن) در ۱۳ مورد، *arag* (آوردن) در ۷ مورد، *darag* (داشتن) در ۷ مورد، *ajag* (آمدن) در ۷ مورد، *zirag* (گرفتن) در ۷ مورد شرکت دارند. نمونه‌هایی از این نوع فعل‌های مرکب ترکیبی بلوچی ساحلی:

الف) ترکیب اسم با مصدر *kanag* (کردن)

ap kanag (آب کردن = ذوب کردن)
bahr kanag (سهم کردن = تقسیم کردن)
parram kanag (مکرر کردن = تکرار کردن)

(۵)

<i>dʒu</i>	<i>-e</i>	<i>ap</i>	<i>-a</i>	<i>tan</i>	<i>kot</i>
جو	وابسته نما-	آب	حغغ ^(۷) -	رد	کرد

آب جو پایین آمد.

tan که یک اسم^(۸) و به معنای رد آب است در فرایند ترکیب با فعل ساده *kot* (کرد) فعل مرکب تشکیل داده‌است.

(۶)

<i>laʃkar</i>	<i>-a</i>	<i>as</i>	<i>-ie</i>	<i>bon</i>	<i>kot</i>
لشکر	حغغ-	آتش	نکره-	لهیب	کرد

لشکر آتشی برافروخت.

در مثال (۶) *bon* (لهیب شعله) با مقوله اسم با عنصر فعلی *kot* (کرد) از مصدر *kanag* (کردن) فعل مرکب تشکیل داده‌است.

ب) ترکیب اسم با مصدر **džanag** (زدن)

awar džanag (خزانه زدن = غارت کردن)

pad džanag (رد زدن = پیگیری کردن)

tʃietk džanag (جیغ زدن)

pand džanag (مسافت زدن = مسیر پیمودن)

(۷) tʃietk džat a tʃa tors a tʃokk

زد جیغ حغغ- ترس از حغغ- بچه

بچه از ترس جیغ زد.

در مثال (۷) tʃietk (جیغ) اسمی است که با فعل džat (زد) از مصدر džanag (زدن) ترکیب شده و فعلی مرکب تشکیل داده‌است.

(۸)

mar a dehkan dāng džat

زد نیش دهقان حغغ- مار

مار دهقان را نیش زد.

در مثال (۸) اسم dāng (نیش) به‌عنوان عنصر غیرفعلی در فرایند ترکیب با فعل džanag فعلی مرکب تشکیل داده‌است.

ج) ترکیب اسم با مصدر **bajag** (شدن)

art bajag (آرد شدن = پودر شدن)

bask bajag (بازو شدن = عضو شدن)

dambig bajag (گور شدن = دفن شدن)

tʃellag bajag (چله شدن = زایمان کردن)

(۹)

pari ketabdžah a bask bit.

شد بازو حغغ- کتابخانه پری

پری در کتابخانه عضو شد.

در مثال (۹) bask با معنای بازو با فعل bit ترکیب شده و فعلی مرکب با معنای استعاری عضو شدن ایجاد کرده‌است.

(۱۰)

kahn lombet kahn džan hamoda dambig bit

شد گور همان‌جا کن- قنات ریخت قنات

قنات فروریخت و مقنی همان‌جا زنده به گور شد.

در جمله شماره (۱۰) اسم *dambig* با معنای گور با فعل *bit* (شد) از مصدر *bajag* (شدن) ترکیب شده و فعل مرکب لازم به وجود آورده‌است.
(د) ترکیب اسم با مصدر *dajag* (دادن)

as dajag (آتش‌دادن = آتش‌زدن)
passaw dajag (پاسخ‌دادن)
paho dajag (طناب دار دادن = اعدام کردن)
tal dajag (چاک‌دادن)

(۱۱)
kamal _a matftf as dat
داد آتش نخل حغف- کمال

کمال نخل را آتش زد.

در مثال (۱۱) *as* (آتش) که یک اسم است با فعل ساده *dat* (داد) ترکیب شده و فعل مرکب متعدی تشکیل داده‌است.

(۱۲)
duestien _a hani _e dzost passo dat
داد پاسخ سؤال نشانه‌اضافه- هانی حغف- دوستین
دوستین سؤال هانی را پاسخ داد.

در مثال (۱۲) *passo* (پاسخ) با فعل ساده *dat* (داد) ترکیب شده و فعل مرکب متعدی تشکیل داده‌است.

(ر) ترکیب اسم با مصدر *bandag* (بستن)

enzar bandag (شتاب بستن = تاختن)
palmal bandag (بهانه‌بستن = بهانه گرفتن)
rag bandag (رگ بستن = صبحانه خوردن)
drang bandag (آویز بستن = آویزان شدن)

(۱۳)
guen tir _an ah _i _ef tek bast
با تیر او را نشانه گرفتند.

در مثال (۱۳) *tek* (نقطه) به‌عنوان یک اسم با عنصر فعلی *bandag* (بستن) ترکیب شده و فعل مرکب ترکیبی متعدی تشکیل داده‌است.

(۱۴)

foma pa kar na_ kanag _a palmal bast

بست بهانه حغف- کردن نفی- کار برای شما

شما برای کار نکردن بهانه ساختید.

در مثال (۱۴) عنصر غیرفعلی palmal (بهانه) در فرایند ترکیب با فعل bast فعل مرکب

متعددی ایجاد کرده‌است.

(س) ترکیب اسم با مصدر gerag (گرفتن)

bier gerag (عوض گرفتن = انتقام گرفتن)

bon gerag (لهیب گرفتن = آتش گرفتن)

tjalk gerag (آتل گرفتن = آتل بستن)

pant gerag (پندگرفتن)

(۱۵)

maldar _an kueh sar _a dawar gept

گرفتند خانه حغف- بالای کوه جمع- عشایر

عشایر بالای کوه اقامت گزیدند.

در مثال (۱۵) کلمه dawar (خانه) به‌عنوان یک اسم با فعل ساده gept (گرفت) ترکیب

شده و فعل مرکب متعددی با معنای استعاری اقامت کردن تشکیل داده‌است.

(۱۶)

haybatan _a tfa dozmen _an bier gept

گرفت عوض جمع- دشمن از حغف- هیبتان

هیبتان از دشمن‌هایش انتقام گرفت.

در مثال (۱۶) کلمه bier (عوض) که یک اسم است در فرایند ترکیب با فعل ساده gept

(گرفت) فعل مرکب ترکیبی تشکیل داده‌است.

(۱۷)

lueg bon gept

گرفت لهیب خانه

خانه آتش گرفت.

در مثال (۱۷) کلمه bon (لهیب آتش) که یک اسم است با فعل ساده gept (گرفت)

ترکیب شده و فعل مرکب ترکیبی لازم با معنای استعاری آتش گرفتن تشکیل داده‌است.

ش) ترکیب اسم با مصدر **kaɟɟag** (کشیدن)

tawan kaɟɟag (تاوان کشیدن = تاوان دادن)
 omeit kaɟɟag (امید کشیدن = امید داشتن)
 oepar kaɟɟag (صبر کشیدن = صبر داشتن)
 dard kaɟɟag (درد کشیدن)

(۱۸)

jalal _a pa mal _a tɕaɾ kaɟ _et _ag
 است ۳شج^(۹) - کشیده هاری حغف- ثروت برای حغف- جلال
 جلال برای جمع ثروت حریص شده‌است.

در مثال (۱۸) tɕaɾ (بیماری هاری) که یک اسم است با فعل ساده kaɟɟag (کشیدن) ترکیب شده و فعل مرکب با معنای استعاری طمع ورزیدن تشکیل داده‌است.
 و) ترکیب اسم با مصدر **warag** (خوردن)

baɟn warag (افسوس خوردن)
 band warag (پیوند خوردن = جوش خوردن استخوان)
 dam warag (دم خوردن = دم کشیدن چای)
 track warag (ترک خوردن)

(۱۹)

mahtap _a baz baɟn wart
 خورد افسوس زیاد حغف- مهتاب

مهتاب زیاد حسرت خورد.

در مثال (۱۹) baɟn واژه (افسوس) با عنصر فعلی wart (خورد) فعل مرکب ترکیبی تشکیل داده‌است.

ه) ترکیب اسم با مصدر **arag** (آوردن)

ayb arag (عیب آوردن = ایراد گرفتن)
 pahar arag (بخار آوردن = جوش آوردن)
 jah arag (جا آوردن = شناختن)

(۲۰)

ahi tɕa ta_i kar _a ayb art
 آورد عیب حغف- کار ملکی- تو از او

او از کار تو ایراد گرفت.

در مثال (۲۰) عنصر غیرفعلی ayb (عیب) با مقولۀ اسم با فعل ساده art (آورد) ترکیب شده و فعل مرکب ترکیبی به وجود آورده‌است.
(ی) ترکیب اسم با مصدر darag (داشتن)

omiet darag (امید داشتن)
bon darag (لهیب داشتن = شعله‌ور ساختن)
pors darag (عزا داشتن = عزاگرفتن)
pief darag (پیش داشتن = نشان دادن)

(۲۱)
mardom _an tfa t _ra geifter omeit daft _ag
ماضی نقلی- داشت امید بیشتر را- تو از جمع- مردم
مردم از تو بیشتر امید داشته‌اند.

در مثال (۲۱) عنصر غیرفعلی omeit (امید) به عنوان یک اسم با فعل ساده daft در فرایند ترکیب فعل مرکب ترکیبی تشکیل داده‌است.

(۲۲)
ayan fome _i raz daft _ag
ماضی نقلی- داشت راز ملکی- شما آنها
آنها راز شما را نگه داشتند.

در مثال (۲۲) عنصر غیرفعلی raz با مقولۀ اسم با فعل ساده daft ترکیب شده و فعل مرکب ترکیبی به وجود آورده‌است.

۳-۱-۵- ترکیب گروه حرف اضافه‌ای و فعل

در بلوچی ساحلی گروه‌های حرف اضافه‌ای با برخی فعل‌های ساده ترکیب شده و فعل مرکب به وجود آورده‌اند.

(به هوش کردن = به هوش آوردن) pa sar kanag
(به کار بودن = لازم بودن) pa kar bajag
(به حيله بودن = حيله گر بودن) pa repk bajag
(داخل فکر رفتن = به فکر فرورفتن) man pekr rawag

(۲۳)
akem _a mardom pa red kot _ant.
حاکم^۳ج(۱۰) - کرد ردیف به مردم حغف- حاکم
حاکم مردم را به صف کرد.

در مثال (۲۳) گروه حرف‌اضافه‌ای pa red (به ردیف) همراه با فعل ساده kanag (کردن) فعل مرکب ترکیبی از نوع متعدی تشکیل داده‌است.

(۲۴)

hamok mardom _a zant pa kar bit

می‌شود کار به دانش حغف- مردم همه

همه مردم به دانش نیاز پیدا خواهند کرد.

در مثال (۲۴) گروه حرف‌اضافه‌ای pa kar (برای کار) با فعل bajag (شدن) ترکیب شده و فعل مرکب ترکیبی متعدی به وجود آورده‌است.

۱-۴- ترکیب اسم‌مفعول و فعل کمکی مجهول‌ساز

در بلوچی ساحلی اسم‌مفعول با پیوند بن مضارع + ag ساخته می‌شود و با ترکیب اسم‌مفعول و فعل کمکی مجهول‌ساز bajag (شدن) فعل مرکب ترکیبی به وجود می‌آید.

efkonag bajag (شنیده شدن)

batftfienag bajag (نجات داده شدن)

borrag bajag (بریده شدن)

briesag bajag (ریسیده شدن)

(۲۵)

ahi tawar efkonag bit

شد شنیده صدا او

صدای او شنیده شد.

اسم‌مفعول efkonag (شنیده) از طریق ترکیب با فعل bit (شد) فعل مرکب ترکیبی تشکیل داده‌است.

(۲۶)

tfa allami mark _a batftfienag bit

شد نجات داده حغف- مرگ قطعی از

از مرگ قطعی نجات داده شد.

batftfienag (نجات‌داده) که یک اسم‌مفعول است در فرایند ترکیب با فعل bit (شد) فعل مرکب ترکیبی ایجاد کرده‌است.

اطلاعات و داده‌های بالا نشان داد که در بلوچی عناصر غیرفعلی در ترکیب‌ها صفت (۱۹۲) مورد از ۷۱۱ ترکیب استخراج‌شده، اسم (۴۴۰ مورد)، گروه حرف‌اضافه‌ای (۱۲ مورد) و

اسم‌مفعول (۶۷ مورد) هستند. بر همین اساس الگوی غالب تشکیل افعال مرکب ترکیبی در بلوچی ساحلی براساس مقوله دستوری جزء غیرفعلی الگوی / اسم + جزء فعلی است که از طریق پیوند با فعل‌های مختلف ۶۲ درصد از فعل‌های مرکب ترکیبی بلوچی ساحلی را تشکیل داده‌است.

۶- نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد افعال ترکیبی در بلوچی با ترکیب سازه‌های غیرفعلی اسم، صفت، اسم‌مفعول و گروه حرف‌افاده با فعل ساده تشکیل می‌شود. نتایج پژوهش دبیرمقدم (۱۳۷۶) نشان می‌دهد که افعال مرکب فارسی نیز از کنار هم گذاشتن سازه‌های غیرفعلی، از قبیل اسم، صفت، اسم‌مفعول، گروه حرف‌افاده‌دار، قید و فعل ساده ساخته می‌شود. بنابراین با وجود تفاوت جزئی (عدم استفاده از قید در ترکیبات بلوچی) همچنان نتایج پژوهش حاضر را می‌توان تأییدی بر نتایج پژوهش دبیرمقدم (۱۳۷۶) دانست.

عبدی (۱۳۸۹) که پدیده فعل مرکب در زبان کردی هورامی را براساس نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی بررسی کرده‌است، نتیجه می‌گیرد فعل مرکب در کردی هورامی به لحاظ ساخت‌وازی ترکیبی است و از طریق ترکیب یک عنصر غیرفعلی همچون اسم، صفت، گروه حرف‌افاده‌ای، اسم‌مصدر، قید و تکواژهای غیرمستقل با یک عنصر فعلی پدید می‌آید. در این میان ترکیب اسم با فعل بیشترین تعداد را دارد. با مقایسه نتایج پژوهش حاضر در زمینه الگوهای ساخت فعل‌های مرکب ترکیبی مبنی بر ترکیب یک عنصر غیرفعلی چون اسم، صفت و گروه حرف‌افاده‌ای با یک عنصر فعلی و همچنین ترکیب اسم با فعل به‌عنوان الگوی غالب تشکیل فعل مرکب ترکیبی، می‌توان به شباهت الگوهای تشکیل فعل مرکب ترکیبی در زبان بلوچی ساحلی و کردی هورامی پی برد.

با مقایسه نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش حسینی (۱۳۹۶) در مورد زبان مازندرانی مشخص می‌شود در هر دو زبان افعال مرکب ترکیبی صورت متناظر غیرترکیبی ندارند و باتوجه به نوع عنصر فعلی ممکن است لازم یا متعدی باشند.

مقایسه نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش سروش زارعی (۱۳۹۷) نشانگر این است که فعل مرکب در دو زبان بلوچی ساحلی و کردی کلهری از نظر مقوله عناصر تشکیل‌دهنده فعل مرکب ترکیبی دارای اشتراکاتی است. در کردی کلهری افعال ساده با عناصر موجود در آن زبان از جمله اسم، صفت، قید و پیشوند ترکیب می‌شوند و فعل مرکب می‌سازند؛ در بلوچی

ساحلی نیز عناصر غیرفعلی اسم، صفت، گروه حرف‌افزای و اسم‌مفعول همراه با افعال ساده فعل مرکب ترکیبی تشکیل می‌دهند.

شکری (۱۳۸۰) درباره افعال مرکب در زبان گیلکی بیان می‌کند که این افعال از ترکیب اسم، صفت یا قید با فعل سبک ساخته می‌شوند. این ترکیب‌ها از نظر ساختاری مشابه فعل مرکب در بلوچی هستند، اگرچه از نظر واجی تفاوت‌هایی دارند.

در زبان تالشی نیز، براساس پژوهش رضایی (۲۰۱۱)، افعال مرکب با ترکیب سازه‌هایی غالباً اسم یا صفت با فعل ساده ساخته می‌شوند که این امر مشابه آن چیزی است که در بلوچی مشاهده شد.

حیدری‌نژاد و همکاران (۱۴۰۰) در بررسی تطبیقی گویش‌های تالشی، گیلکی و تاتی نشان دادند که ساخت فعل مرکب در این زبان‌ها عمدتاً ترکیبی و تحلیلی است و با فعل‌های سبک ساخته می‌شوند. ساختار نحوی و جایگاه حرف‌افزافه در این زبان‌ها شبیه داده‌های بلوچی ساحلی است.

شریف (۱۴۰۲) نشان می‌دهد که حرکت از ساخت‌های فعل پیشوندی در فارسی باستان و میانه، به سمت ساخت‌های ترکیبی (اسم/صفت + فعل سبک) در زبان‌های نوایرانی، یک روند گسترده و نظام‌مند است. ساخت‌های ترکیبی موجود را در بلوچی ساحلی نیز می‌توان در ادامه همان روند تحول ساخت‌واژی تحلیل کرد.

باتوجه‌به اینکه پژوهش حاضر تنها به بررسی ساخت فعل مرکب در بلوچی ساحلی پرداخته‌است پژوهش‌های بعدی می‌تواند به بررسی ساخت فعل مرکب در سایر گویش‌های زبان بلوچی بپردازد تا یافته نظری پژوهش حاضر در بوتۀ نقد قرار گیرد. علاوه‌بر آن می‌توان ساخت فعل مرکب در بلوچی را با دیگر زبان‌های ایرانی مقایسه کرد یا به مطالعه افعال مرکب اندام‌بنیاد در بلوچی پرداخت. در پایان، محدودیت‌های مکانی پژوهش حاضر و محدودیت دسترسی به پیکره‌های زبانی و منابع مکتوب زبان بلوچی باعث شد حجم نمونه داده‌های پژوهش کوچک باشد و نمونه‌ها به شیوۀ نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شود؛ در مقیاس‌های بزرگ‌تر و با همکاری بین دانشگاهی و بین‌مؤسسه‌ای می‌توان چنین محدودیت‌هایی را از پیش رو برداشت تا نتایج و یافته‌ها قابلیت تعمیم قطعی‌تری داشته باشد.

پی‌نوشت

۱. از مجموعه دانشگاه دریانوردی چابهار، گویشوران محترم بلوچی ساحلی و از همه کسانی که به هر نحوی در این پژوهش به ما یاری رساندند، صمیمانه سپاسگزاریم.

۲. مابقی این افعال از نوع انضمامی بودند که نگارندگان در پژوهشی جداگانه به آن پرداخته‌اند.
۳. این مثال‌ها را مشارکان و پژوهشگر که گویشور بومی بلوچی ساحلی است تولید کرده‌اند.
۴. در مواردی که معنای تحت‌لفظی ترکیب با معادل فارسی آن یکی نیست، هر دو در پرانتز قید شده‌است.
۵. پی‌یست فاعلی
۶. دل‌ذوب معنی تحت‌لفظی صفت و معادل فارسی آن ترسیده (کسی که از ترس دلش ذوب شده) است.
۷. حالت غیر فاعلی
۸. مقوله ذکرشده کلمات همان مقوله‌ای است که مؤلف فرهنگ لغت مشخص نموده‌است.
۹. سوم شخص جمع
۱۰. در این مثال فعل با مفعول مطابقت نشان داده‌است. این یکی از ویژگی‌های ساخت کنایی است.

منابع

- ارانسکی ی. م. *زبان‌های ایرانی*. ترجمه علی‌اشرف صادقی، تهران: سخن. ۱۳۷۸.
- جهان‌دیده عبدالغفور. *فرهنگ بلوچی - فارسی*، تهران: معین. ۱۳۹۶.
- حسینی سیدهادی. ساخت فعل مرکب در مازندرانی از منظر شناختی، *پایان‌نامه کارشناسی/رشد*، سمنان: دانشگاه سمنان. ۱۳۹۶.
- حیدری‌نژاد علیرضا، اکبری حسین و ناصری رضا. بررسی تطبیقی ساختار فعل مرکب در زبان‌های گیلکی، تالشی و تاتی. *مطالعات زبان‌های ایرانی*، ۱۴۰۰؛ ۳(۲)، ۲۸-۱.
- خانلری پرویز. *دستور تاریخی زبان فارسی*. تهران: استاتوس. ۱۳۸۳.
- دبیرمقدم محمد. فعل مرکب در زبان فارسی. *مجله زبان‌شناسی*، ۱۳۷۶؛ ۱۲(۲و۱): ۴۶-۲.
- ربانی ایرندگان ام‌سلمه. بررسی همکرد در فعل‌های مرکب در زبان بلوچی براساس فرهنگ بلوچی فارسی. *پایان‌نامه کارشناسی/رشد*، ایرانشهر: دانشگاه ولایت ایرانشهر. ۱۳۹۹.
- زارعی سروش. بررسی افعال مرکب و پیشوندی در زبان کردی (لهجه کلهری) باتکیه بر آثار ادبی معاصر، *پایان‌نامه کارشناسی/رشد*، ایلام: دانشگاه ایلام. ۱۳۹۷.
- شریف بابک. *نگاهی تاریخی - تحلیلی به ساخت افعال مرکب در زبان‌های ایرانی*. *مجله زبان‌های ایرانی*، نو، ۱۴۰۲؛ ۴(۱): ۷۵-۵۱.
- شکری گیتی. بررسی ساختار افعال مرکب در زبان گیلکی (گویش لاهیجان). *پایان‌نامه کارشناسی/رشد*. تهران: دانشگاه تربیت مدرس. ۱۳۸۰.

عبدی محمدمبین. فعل مرکب در زبان کردی هورامی در چارچوب نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی، پایان‌نامه کارشناسی/ارشد، تهران: دانشگاه پیام‌نور. ۱۳۸۹.

محمودزهی، موسی. ساخت و صرف فعل ساده بلوچی و مقایسه اجمالی آن با فارسی. زبان و زبان‌شناسی. ۱۳۸۵؛ (۳): ۱-۱۶.

مشکوه‌الدینی مهدی. دستور زبان فارسی برپایه نظریه گشتاری. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد. ۱۳۷۴.

Jahani, C., & Korn, A. Balochi. In G. Windfuhr (Ed.), *The Iranian languages*. Routledge; 2009, 634-692.

Korn, A. *Balochi and the concept of North-Western Iranian*. In C. Jahani & A. Korn (Eds.), *The Baloch and their neighbours: Ethnic and linguistic contacts in Balochistan in historical and modern times*. Reichert; 2003, 49-60.

Rezai, M. *Compound verbs in Talyshi: A descriptive study* (Master's thesis). University of Manchester; 2011.

Spencer, A. *Noun incorporation in Chukchi*. Language; 1995; 71(3): 89-439.

روش استناد به این مقاله:

تباسیده عبدالخلیل، یاراحمدزهی ناهید و صفایی قلاتی مهدی. افعال مرکب ترکیبی در بلوچی ساحلی چابهار، زبان فارسی و گویش‌های ایرانی، ۱۴۰۳؛ ۲(۱۸): ۱۳۵-۱۵۴. DOI:10.22124/plid.2025.29187.1700

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

